

Medeniyet Projesinden Dünya Görüşüne: Hristiyan Misyonunda Paradigma Dönüşümü

From the Civilization Project to Worldview: A Paradigm Shift in Christian Mission

Özlem TOPCAN¹

¹ Doç. Dr. Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Antalya, Türkiye.
Assoc. Prof., Akdeniz University, Faculty of Letters, Department of Philosophy, Antalya, Türkiye.

Makale Bilgisi / Article Information

Atıf / Citation: Topcan, Özlem. "Medeniyet Projesinden Dünya Görüşüne: Hristiyan Misyonunda Paradigma Dönüşümü" *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 38 (Aralık 2025), 142-167. <https://doi.org/10.35415/sirnakifd.1732491>

ÖZET

Geliş Tarihi
01.07.2025

Kabul Tarihi
11.09.2025

Yayın Tarihi
15.12.2025

Bu çalışma, Hristiyan misyonunun tarihsel süreçte geçirdiği paradigma değişimini *medeniyet* ve *dünya görüşü* kavramları çerçevesinde incelemektedir. Aydınlanma sonrası dönemde Batı'da gelişen modernist medeniyet anlayışı, akıl, bilim ve ilerleme idealleri üzerine inşa edilmiş ve Hristiyan misyonunu da bu çerçevede şekillendirmiştir. Modern dönemde misyon, yalnızca dini bir tebliğ faaliyeti değil, aynı zamanda Batı hegemonyasının kültürel ve politik bir uzantısı olarak işlev görmüştür. Modern kurumlar aracılığıyla yürütülen misyonerlik, Batı'nın üstünlük iddiasını pekiştirmiş; diğer kültürler ise çoğu zaman "ilkel" ya da "medeniyetsiz" olarak etiketlenmiştir. 20. yüzyılın ortalarından itibaren ise sekülerleşmenin hız kazanması ve inancın kamusal görünürlüğünü yitirmesiyle yeni bir paradigma ortaya çıkmıştır. *Dünya görüşü* merkezli bu yeni anlayış, pozitivist ve merkezizetçi modele tepki olarak doğmuş; inanç, kültür ve toplumsal dönüşümü bütüncül bir çerçevede birleştirmeyi hedeflemiştir. Modern misyonun tek hakikat iddiası yerine, bu paradigma çoğulculuk ve bağlamsal duyarlılık ilkelerini ön plana çıkarmış; farklı kültürel bağlamlarda Hristiyanlığın yerel formlarının gelişmesine imkân tanımıştır. Çalışma, bu iki paradigma arasındaki epistemolojik temelleri ve misyon stratejilerini karşılaştırarak, modern misyonun kolonyal geçmişi ile muhafazakâr dünya görüşü misyonunun küresel bağlamdaki yansımalarını analiz etmektedir. Ayrıca, günümüzdeki misyon anlayışının her ne kadar kapsayıcı ve dönüştürücü bir vizyon sunduğu iddia edilse de aslında Batı merkezli sosyo-politik ve ekonomik stratejilerle hâlâ iç içe olduğunu tartışmaktadır. Böylece misyonun, yalnızca dini bir faaliyet değil, aynı zamanda küresel güç ilişkilerinin ve anlam arayışlarının temel bir aracı olduğu ortaya konulmaktadır.

Keywords:

Hristiyan Misyonu,
Medeniyet, Dünya
Görüşü, Paradigma
Değişimi,
Epistemoloji.

ABSTRACT

**Date of
Submission**
01.07.2025

Date of Acceptance
11.09.2025

**Date of
Publication**
15.12.2025

This study examines the paradigm shift in Christian mission through the conceptual lenses of civilization and worldview. In the aftermath of the Enlightenment, the Western concept of civilization was shaped by modernist ideals that privileged reason, science, and progress. Within this framework, Christian mission functioned as an extension of Western hegemony, marked by a positivist and centralist logic that portrayed non-Western cultures as "primitive," "animistic," or "uncivilized." Missionary work in this period went beyond theological proclamation to include schools, hospitals, and other institutions that embodied the cultural and political values of the colonial project. By the mid-20th century, profound social and intellectual shifts had led to the emergence of a new paradigm grounded in religious worldviews. This shift emerged partly as a reaction to the secularization of public life, which had confined faith to the private sphere and diminished its cultural influence. Drawing on philosophy as well as theology, this worldview-based approach reframed Christian mission as a holistic endeavor that integrates belief, culture, and social transformation. Unlike the modernist model, which imposed a singular truth claim, the new paradigm emphasizes pluralism and the contextual expression of faith.

Keywords:

Christian Mission,
Civilization,
Worldview,
Paradigm Shift,
Epistemology.

within diverse cultural settings. The article explores how the epistemological foundations of these competing paradigms shaped missionary strategies and theories. It also analyzes how contemporary Christian mission, while appearing inclusive and transformative, remains intertwined with global socio-political and economic dynamics. By highlighting this tension, the study argues that Christian mission is not merely a religious activity but also a key instrument in the negotiation of power and meaning in an interconnected world.

EXTENDED ABSTRACT

This study examines the historical evolution of Christian mission by tracing its paradigm shifts through the concepts of *civilization* and *worldview*. Although these terms are often used interchangeably, they express fundamentally different meanings. Civilization, shaped by Enlightenment ideals, reflects the material, institutional, and cultural dimensions of societies and has been discussed in relation to history, identity, and social progress. Worldview (*Weltanschauung*), by contrast, emerged in early 20th-century philosophical and theological debates and gained wider prominence after the 1980s. Both concepts extend beyond theory, as they structure social practices, shape collective identities, and play a central role in how communities perceive reality. The study's first section explores the epistemological foundations of modern Christian mission. Following the Enlightenment, the rise of modern science and rationalism reconfigured Western thought. Thinkers such as Bacon and Descartes promoted confidence in human reason and empirical observation, replacing divine revelation as the ultimate source of truth. Within this framework, Christian mission evolved into a civilizing project, closely tied to the expansion of colonialism. Missionaries did not merely preach the Gospel; they introduced Western institutions, education, and values. Schools, hospitals, and administrative systems were established as part of a broader effort to "civilize" non-Western peoples, who were often labeled "primitive" or "backward." This alignment of theology with imperial power embedded mission in global hierarchies and legitimized Western dominance. The second section analyzes the 19th-century consolidation of this model. Liberal theology merged God's kingdom with Western cultural and moral ideals, positioning mission as an engine of modernization. Religious proclamation became inseparable from social engineering. The *civilizing mission* ideal justified Western superiority and created a framework in which Christianity was equated with modernity. This epistemological and political structure reinforced a hierarchical worldview that saw other belief systems as obstacles to progress. From the mid-20th century, however, profound historical shifts began to challenge this model. The devastation of two world wars, the collapse of colonial empires, and the rise of globalization destabilized the ideological foundations of Western supremacy. At the same time, secularization in the West marginalized religion, confining it to

private life. In response, conservative Evangelical communities developed the concept of *worldview* as a means to reassert faith's relevance in the public sphere. This marked the beginning of a paradigm shift: from a positivist, centralist mission toward a pluralistic, dialogical, and culturally sensitive approach. Philosophically, this new paradigm was influenced by postmodern critiques of modern epistemology. Thinkers such as Wittgenstein and Gadamer emphasized the interpretive nature of truth and the role of language and culture in shaping understanding. As a result, the mission was reframed not as the imposition of universal doctrines but as witness and dialogue. The Second Vatican Council further articulated this vision by redefining the church as "the people of God" and mission as participation in God's ongoing work of justice, peace, and reconciliation. Practically, this worldview-centered model reshaped missionary strategies. Rather than rejecting local traditions, missionaries sought to engage and transform them. Translating the Bible into local languages, incorporating indigenous music and symbols into worship, and developing contextual theologies became central practices. The mission thus aimed for deep, internal change at the level of worldview rather than superficial behavioral adjustments. Social justice and community empowerment were emphasized as expressions of God's restorative plan for creation. However, the study also critically examines the ambiguities of this transformation. While the worldview paradigm appears more inclusive and participatory, it remains closely tied to Western-driven globalization. The language of pluralism and dialogue can serve strategic purposes, aligning mission with global political and economic agendas. In this sense, the mission continues to function as a vehicle of soft power, even as it distances itself rhetorically from colonialism. In conclusion, the study argues that Christian mission has undergone a profound epistemological reorientation. The modern paradigm, rooted in Enlightenment rationalism and imperial structures, gave way to a worldview-centered model emphasizing contextuality and pluralism. Yet, this shift is complex and incomplete. Today's mission operates within a tension: between genuine dialogue and lingering hegemonic influences. Understanding this dynamic requires viewing the mission not only as a spiritual endeavor but also as a key actor in shaping global meanings and power relations. By mapping this trajectory, the paper provides a framework for analyzing how Christian mission continues to both shape and be shaped by the cultural and political realities of the contemporary world.

GİRİŞ

Medeniyet ve dünya görüşü kavramları sıklıkla birbirinin yerine kullanılsa da temelde farklı anlam katmanlarına sahiptir. Bu çalışmada sadece tanımsal bir çerçeve sunulmayacak; daha çok, Hristiyan misyonunun tarihsel süreçte geçirdiği paradigma değişimlerinde bu iki kavrama

yüklenen içerikler ile bunların teorik ve pratik yansımaları ele alınacaktır. Bu bağlamda “misyon”, yalnızca Hristiyanlığın teolojik öğretilerini yaymaya yönelik bir faaliyet değil, aynı zamanda Batı medeniyetinin değerlerini, kurumlarını ve siyasi etkisini farklı coğrafyalara taşıyan çok boyutlu bir yapı olarak ele alınmaktadır. Çalışmanın amacı, modern Batı düşüncesinde medeniyet ve dünya görüşü tartışmalarının misyon faaliyetleriyle kesiştiği noktaları ve bu etkileşimin misyon anlayışını nasıl dönüştürdüğünü ortaya koymaktır. Böylece misyon, yalnızca teolojik bir etkinlik olmaktan çıkıp Batı toplumlarının düşünsel, kültürel ve kurumsal dokusuna işlemiş bir olgu olarak yeniden kavranacaktır.

Medeniyet kavramı, modern düşünce tarihinde özellikle tarih ve kimlik inşası bağlamında ele alınmış; farklı disiplinler tarafından çeşitli boyutlarıyla incelenmiştir. Teknoloji, bilim, kültür ve sosyal düzen gibi unsurlar medeniyetin temel bileşenleri olarak toplumsal hayatın çerçevesini belirlemiştir. Dünya görüşü (*Weltanschauung*) ise daha çok bireylerin ve toplulukların gerçekliği algılama biçimlerini yansıtan bir kavramdır. Bu kavram, 20. yüzyılın başlarında teoloji ve felsefe çevrelerinde öne çıkmış, 1980’lerden itibaren ise akademik literatürde daha sistematik bir şekilde ele alınmıştır. Her iki kavram da soyut düşünsel çerçeveler olmaktan çıkarak toplumsal yapılar ve kültürel pratikler aracılığıyla insan varoluşunun anlaşılmasında merkezi bir rol üstlenmiştir.

Günümüzde Batı toplumlarında, “hangi medeniyetin” ya da “hangi dünya görüşünün” mirasçısı olduğu konusunda belirsizlik yaşanmaktadır. Husserl’in ifadesiyle bu durum, Batı düşüncesinde bir “dünya görüşü krizi”ne işaret etmektedir.¹ Bu kriz, modern bilimin yükselişi ve teknolojik ilerlemelerle birlikte, hakikatin yalnızca akıl yoluyla keşfedilebileceği inancının güçlenmesi sonucu ortaya çıkmıştır.² Bilim ve teknoloji bir yandan toplumsal kalıpları dönüştürürken, diğer yandan geleneksel kültürel ve dini varsayımları aşındırmıştır.³ Böylece bireylerin yaşam dünyaları köklü biçimde değişmiş, kültür ve medeniyet arasındaki ilişki simbiyotik bir birliktelikten çok, farklı düzlemlerde işleyen iki ayrı kategori olarak yeniden tanımlanmıştır.⁴ Bu bağlamda, Hristiyan dünya görüşünü savunanlar, modern rasyonalizmin dini anlamı daralttığını ve geleneksel yaşam biçimlerini zayıflattığını ve hakikatin tek bir çerçevede tanımlanmasının çoğulculuğu zorlaştırdığını vurgulamaktadır.

¹ İbrahim Kalın, “Dünya Görüşü, Varlık Tasavvuru ve Düzen Fikri: Medeniyet Kavramına Giriş”, *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* 15/29 (2010), 30.

² Abraham Kuyper, *Calvinism: Six Lectures Delivered in the Theological Seminary at Princeton* (New York, Chicago, Toronto: Fleming H. Revell Company, 1898), 4–5.

³ J. Andrew Kirk, *The Future of Reason, Science and Faith: Following Modernity and Post-Modernity* (Aldershot: Ashgate Publishing, 2007), 9–10.

⁴ Cemil Meriç, *Umrandan Uygarlığa* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1996), 94.

Modern misyon hareketi, medeniyet kavramının içerdği dil, sanat, bilim, toplumsal yapı ve teknolojik ilerlemelerden bağımsız düşünülemez. Bu nedenle misyon, yalnızca dinî-teolojik bir faaliyet değil, aynı zamanda Batı medeniyetinin kültürel ve kurumsal unsurlarıyla iç içe geçmiş bir “medeniyet projesi” olarak inşa edilmiştir. Özellikle 19. yüzyılda bu anlayış, Batı medeniyetinin üstünlüğü ve ilerleme idealiyle birleşerek güçlü bir söylem üretmiş; misyonerlik faaliyetleri çoğu zaman sömürgecilik politikalarının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.⁵ Ekonomik ağlar ve yönetim yapılarıyla desteklenen bu misyon anlayışı, yerel kültürleri “ilkel” ya da “medeniyetsiz” olarak etiketlemiş ve dönüştürülmesi gereken yapılar olarak görmüştür. Böylece misyon, teolojik bir iddianın ötesine geçerek, Batı hegemonyasının tarihsel ve ideolojik bir aracı olarak işlev görmüştür.

Yirminci yüzyılın başlarından itibaren, medeniyet merkezli misyon anlayışı eleştirilmeye başlanmış, sömürgecilik karşıtı hareketler ve küresel güç dengelerindeki dönüşüm, Batı’nın kurduğu hiyerarşik düzeni tartışmaya açmıştır. Medeniyet dayatmasına dayalı misyon anlayışı, giderek “dünya görüşünü dönüştürme” eksenli bir yaklaşıma evrilmek zorunda kalmıştır. Bu yeni paradigmada misyon, Batı medeniyetinin üstünlüğünü temsil eden bir proje olmaktan çıkarak, farklı kültürlerin kendi dinamiklerini gözetken ve çoğulculuğu kabul eden bir yapıya dönüşmüştür. Yalnızca “öğreti aktarma” değil, bireylerin “dünya görüşünü dönüştürme” stratejisine dayanan bir hareket haline gelmiştir. Modern pozitivist teolojinin sınırlı, savunmacı ve tekbenci anlayışına karşı çıkan bu yaklaşım, misyonu yalnızca bireylerin dönüşümüyle sınırlamayıp sosyal-kültürel duyarlılık ve diyalog gibi toplumsal boyutları da içine alacak şekilde genişletmiştir. Bu dönüşüm, biçimsel bir yenilenmenin ötesinde, misyonun epistemolojik temelinde köklü bir değişime işaret etmekte ve Hristiyanlık ile bugünkü modern dünya arasındaki ilişkiyi yeniden tanımlamaktadır.

Bu makale, Hristiyan misyonunun epistemolojik temelleri ile medeniyet ve dünya görüşü kavramları arasındaki ilişkiyi tarihsel bir perspektiften incelemektedir. Çalışma, misyonun sömürgecilik bağlamındaki pratik yansımalarını göz önünde bulundurarak, modern dönemde yaşanan paradigma değişimlerini bütüncül bir bakış açısıyla ele almayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede şu temel soruya odaklanılmaktadır: Hristiyan misyonu, medeniyet ve dünya görüşü kavramları bağlamında nasıl bir paradigma değişimi geçirmiştir ve bu değişim, inanç teorileri ile epistemolojik tartışmaları nasıl şekillendirmiştir? Bu soruya yanıt ararken, tarihsel-kavramsal bir çözümleme yöntemi izlenecek ve Batı düşüncesindeki epistemolojik kırımların misyon anlayışına yansımaları ayrıntılı olarak değerlendirilecektir. Böylece misyonun yalnızca teolojik bir

⁵ Edward W. Said, *Şarkiyatçılık: Batı’nın Şark Anlayışları*, trans. Berna Ülner (İstanbul: Metis, 1999), 360–365.

olgu değil, aynı zamanda küresel ölçekte toplumsal ve siyasal dönüşümlerle iç içe geçmiş çok katmanlı bir yapı, kültürel bir mühendislik olduğu ortaya konulacaktır.

1. Hristiyan Misyonunun Epistemolojik Temelleri

Epistemoloji, felsefenin bilgiyi konu alan dalıdır ve klasik olarak “gerekçelendirilmiş doğru inanç” şeklinde tanımlanır. Bu alan, gerçeğin anlamını ve doğru ifadeleri yanlışlardan ayırt etmenin ölçütlerini sorgular. Temel soru şudur: Bilgi mümkün müdür ve mümkünse hangi koşullarda mümkündür?⁶ Bu tartışma, öznel ile nesnel, ampirik ile yapılandırıcı, tümdengelim ile tümevarım gibi epistemik ikiliklerin nasıl aşılabileceğine odaklanır.⁷ Dünyanın “gerçekte nasıl olduğu” ile farklı kültürlerin onu nasıl algıladığı arasındaki gerilim, yalnızca teorik bir mesele değil, aynı zamanda dinî ve kültürel pratikleri de etkileyen bir sorundur. Bu bağlamda epistemoloji, Hristiyan misyonunun hakikat iddiasının temellerini ve diğer inanç sistemleriyle kurduğu ilişki biçimlerini doğrudan etkilemiştir. Başka bir deyişle, bir toplumun bilgi anlayışı, misyonun kendisini nasıl meşrulaştırdığına ve diğer inançları nasıl değerlendirdiğine yön verir.

Hristiyanlık, tarihsel olarak Yahudi düşüncesi bağlamında doğmuş, fakat Pavlus’un Yahudi olmayan toplulukları da kapsayan vizyonu sayesinde evrensel bir misyon bilinci kazanmıştır. Bu noktadan itibaren Hristiyanlık, Grek-Romen felsefi mirasla temas ederek kendi epistemolojik temelini yeniden şekillendirmiştir.⁸ Orta Çağ boyunca, İbrani düşüncesindeki “yaratıcı–yaratılış” ayrımının yerini, Platon’un manevi ve kalıcı formlar ile maddi ve geçici gölgeler arasındaki düalizmi almıştır.

Platoncu düalizm, yalnızca teolojik soyutlamaları değil, misyonun pratik stratejilerini de derinden etkilemiştir. Ruhani öğretiler “esas hakikat”, maddi kurumlar ise “destekleyici araç” olarak görülmüştür.⁹ Bu anlayış, misyonun hem ruhsal hem de toplumsal boyutlarının ayrıştırılarak kurgulanmasına yol açmış, aynı zamanda çağdaş bilimsel düşüncenin temellerini hazırlayan bir ayrım yaratmıştır.

Aristoteles’in eserlerinin 12. yüzyıldan itibaren Latinceye çevrilmesiyle birlikte “varlık” ve “öz” kavramları yeniden gündeme gelmiş, bu da realizm–nominalizm tartışmalarını doğurmuştur. Realistler, kavramların gerçekliğe tekabül ettiğini savunurken nominalistler, onları yalnızca insan zihninin ürettiği adlandırmalar olarak görmüştür. Skolastik düşüncede merkezi öneme sahip bu tartışmalar, hem ontoloji (varoluşun mahiyeti) hem de epistemoloji (hakikatin bilgisi) açısından

⁶ Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü* (İstanbul: Say Yayınları, 2017), 157–158.

⁷ Gernot Saalmann, “The Epistemological Foundations of Scientific Knowledge”, *Transcience* 11/2 (2020), 107.

⁸ Albert Camus, *Christian Metaphysics and Neoplatonism*, çev. Ronald D. Srigley (Columbia and London: University of Missouri Press, 2007), 44.

⁹ Paul G. Hiebert, *The Missiological Implications of Epistemological Shifts: Affirming Truth in a Modern/Postmodern World* (Harrisburg, PA: Trinity Press International, 1999), 2–3.

derin etkiler bırakmıştır. Bu felsefi gerilimler yalnızca teorik düzeyde kalmamış, misyonerlik pratiğini de şekillendirmiştir. Realist bakış, Hristiyanlığı tek ve mutlak hakikat olarak temellendirirken nominalist yaklaşım, diğer dinlerin “mutlak hakikat mi” yoksa “insan ürünü inanç sistemleri mi” olarak sınıflandırılmasına yönelik bir epistemik arka plan sağlamıştır.¹⁰ Böylece Orta Çağ misyonu, çoğunlukla Hristiyanlığı evrensel hakikat olarak sunmuş ve diğer inançları eksik ya da yanıltıcı bilgi sistemleri olarak konumlandırmıştır.

13. yüzyılda katedral okullarının yerini üniversitelerin alması, bilginin kurumsallaşmasında köklü bir dönüşüm yaratmıştır. Katedral okulları din adamı yetiştirmeye odaklanırken üniversiteler, teoloji, felsefe, hukuk ve tıp gibi disiplinleri bir araya getirerek eleştirel ve sistematik bir bilgi üretimi sağlamıştır. Böylece bilgi, yerel ve kapalı yapılardan çıkarak evrensel ve tartışmaya açık bir nitelik kazanmıştır.¹¹ Bu değişim, Hristiyan misyonunun epistemolojik temelini güçlendirmiştir. Üniversiteler, Hristiyanlığın hakikat iddiasını bilimsel ve felsefi bir çerçeveye oturtarak misyonu teolojik sınırların ötesine taşımış ve modern bilime giden yolu açmıştır.¹²

Rönesans’la birlikte gözleme dayalı düşünce yeniden önem kazanmış, skolastik spekülasyonların yerini deneysel yöntem almaya başlamıştır. Bu dönüşümün en önemli figürlerinden biri, modern bilimin kurucu isimlerinden Francis Bacon olmuştur. Ona göre; kiliseyi öteleyen bilimdeki tüm kötülüklerin ana kaynağı aslında doğanın hakikatlerinin rasyonalist önyargılar tarafından ihlal edilmesidir. Dolayısıyla, Bacon, Tanrı’nın iki kitabı olduğuna inanmıştır: Kutsal Kitap ve doğa. Kutsal Kitap vahyedilmiş bilgiyi, doğa ise gözlem ve deney yoluyla elde edilen bilgiyi temsil etmektedir.¹³

Bacon eski bilimin yarı-pagan karakteri bulunduğu bilinciyle, kutsal kitabı bir tür bilimsel ders kitabı olarak kullanmaktan çekinmemiştir. Hristiyanlığın, inançlı birey tarafından gözlemlenen ve güvenilir tarihsel gerçek olaylara dayandığı iddiasındadır. Galileo’nun doğayı “okunacak bir kitap” olarak tanımlaması da bu anlayışı pekiştirmiştir.¹⁴ Böylece bilgi, vahiy temelli teolojik otoriteden bağımsız olarak gözlem ve deney yoluyla temellendirilmeye başlanmıştır.

16. ve 18. yüzyıllar arasında gerçekleşen bilimsel devrim, Orta Çağ’ın skolastik düşüncesini kökten dönüştürmüştür. Copernicus evrenin merkezine Dünya’yı değil Güneş’i yerleştirerek, Galileo gözlem ve matematiği birleştirerek, Descartes akıl ve kesinliği merkeze alarak ve Newton evreni

¹⁰ Saalmann, “The Epistemological Foundations of Scientific Knowledge”, 109.

¹¹ Paul G. Hiebert, *Transforming Worldviews: An Anthropological Understanding of How People Change* (Grand Rapids, MI: Baker Academic, 2008), 142.

¹² Reijer Hooykaas, *Religion and the Rise of Modern Science* (Vancouver: Regent College Publishing, 2000), 40.

¹³ Francis Bacon, *The New Organon*, ed. Lisa Jardine- Michael Silverthorne Silverthorne (Cambridge: Cambridge University Press, 2000), 64–65; Kirk, *The Future of Reason, Science and Faith: Following Modernity and Post-Modernity*, 38.

¹⁴ Kirk, *The Future of Reason, Science and Faith: Following Modernity and Post-Modernity*, 38.

matematiksel yasalarla açıklayarak yeni bir kozmoloji inşa etmişlerdir.¹⁵ Bu süreçte Aristoteles'in "organik dünya" anlayışı ve Neo-Platoncu mistik evren tasavvuru yerini mekanik, düzenli ve hesaplanabilir bir evren fikrine bırakmıştır.¹⁶ Tanrı, bu yeni anlayışta, evreni rasyonel yasalarla kuran bir düzenleyici olarak konumlanmıştır. Böylece bilgi, vahiy temelli teolojik otoriteden bağımsız olarak, gözlem ve deney yoluyla temellendirilmeye başlanmıştır.¹⁷ Bu değişim, Hristiyan misyonunun söylemini de dönüştürmüş: misyon artık yalnızca ruhsal tebliğe değil, bilimsel bilginin evrensel dili aracılığıyla kültürel ve toplumsal dönüşüme odaklanmıştır. Hristiyanlık bu dönemde hem vahye dayalı hem de aklın onayladığı evrensel bir hakikat olarak sunulmuştur.

Bacon, bilimin ayırt edici karakterine ve gücüne ilham kaynağı olmuş; Descartes ise modern felsefenin ve bilimsel düşüncenin temelini atarak epistemolojide yeni bir dönemin başlamasına öncülük etmiştir.¹⁸ Bilgiye ulaşmada kesinlik arayışında olan Descartes, işe her şeyden şüphe ederek başlamıştır. Geçmişin otoritelerini sorgulayarak sistematik şüphe yöntemini ortaya koymuş ve duyuların güvenilirliğini tartışmaya açmıştır.¹⁹ Bu sürecin sonunda, "Cogito, ergo sum" ("Düşünüyorum, öyleyse varım") önermesiyle bireysel bilinci bilginin temeli ilan etmiştir.²⁰ Böylece modern epistemoloji, Tanrı merkezli düşünce yerine insan aklının kesinliği üzerine inşa edilmeye başlanmıştır.

Descartes'ın zihin-beden düalizmi, zihinsel olan ile fiziksel olanı iki ayrı töz olarak tanımlarken,²¹ Tanrı'yı bilginin güvenilirliği için gerekli bir ön kabul olarak görmüştür. Ancak zamanla bu yaklaşım, Tanrı'yı bilginin kaynağı olmaktan çıkararak yalnızca düzeni garanti eden bir varsayım konumuna indirgemıştır.²² Bu düşünsel çizgi, teizmden deizme, oradan da ateizme uzanan bir dönüşümün zeminini hazırlamıştır.

Bu süreç, misyonun karakterini kökten değiştirmiştir. Hristiyanlık, artık yalnızca vahiy temelli bir hakikat olarak değil, akıl ve bilim tarafından onaylanan evrensel bir sistem olarak sunulmuştur. Misyonerler, dini tebliğin ötesinde, felsefi ve bilimsel düzlemde Hristiyanlığı rasyonel gerekçelerle

¹⁵ M. Jackson, *Transformative Learning for a New Worldview: Learning to Think Differently* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2008), 167.

¹⁶ William W. Cobern, "World View Theory and Science Education Research: Fundamental Epistemological Structure as a Critical Factor in Science Learning and Attitude Development" (NARST Monograph No. 3, Manhattan, KS: National Association for Research in Science Teaching, 1991), 64.

¹⁷ J. Andrew Kirk, "The Confusion of Epistemology in the West and Christian Mission", *Tyndale Bulletin* 55/1 (2004), 135.

¹⁸ Richard Tarnas, *Passion of the Western Mind: Understanding the Ideas That Have Shaped Our World View* (London: Pimlico, 2010), 296.

¹⁹ Kirk, *The Future of Reason, Science and Faith: Following Modernity and Post-Modernity*, 48.

²⁰ René Descartes, *Meditations on First Philosophy: With Selections from the Objections and Replies*, ed. John Cottingham (Cambridge: Cambridge University Press, 1996), 68–71.

²¹ René Descartes, *Meditations on First Philosophy: With Selections from the Objections and Replies*, çev. Michael Moriarty (London: Oxford University Press, 2008), 271.

²² Descartes, *Meditations on First Philosophy*, 89.

savunan apologetik bir rol üstlenmişlerdir.²³ Kutsal metinlerinin hakikatini kanıtlamak için doğa bilimlerine başvurmak veya yerel inançları “irrasyonel” olarak etiketlemek, bu dönemin belirgin pratikleri arasında yer almıştır.

Descartes sonrası modern epistemoloji, Hristiyan misyonunu vahiy temelli bir tebliğden akıl ve bilimin evrensel diliyle kültürel dönüşümü hedefleyen bir projeye dönüştürmüş ve böylece misyon, sekülerleşmeye açık yeni bir paradigmaya adım atmıştır.

1.1. Medeniyet Tasavvuru ve Modern Hristiyan Misyonu

Batı düşüncesinde medeniyet kavramı hem ilerleme ve üstünlüğün simgesi hem de kültürel kimlikleri belirleyen ideolojik bir araç olarak işlev görmüştür.²⁴ 18. yüzyılda Fransa’da ortaya çıkan kavram, 19. yüzyılda modern dünyanın kendini tanımlama aracına dönüşmüş, Batı’yı “medenî” toplumların temsilcisi, diğer kültürleri ise “ilkel” ve “geri kalmış” olarak sınıflandırmıştır.²⁵

Edward Said’in *Oryantalizm* kavramsallaştırmasıyla bu süreç, yalnızca kültürel bir algı değil; bilgi ve iktidarın iç içe geçtiği bir söylem olarak da anlaşılmalıdır.²⁶ Said’e göre Batı’nın “Doğu”ya dair ürettiği bilgiler, nesnel gözlemlerden ziyade Batı üstünlüğünü meşrulaştıran politik araçlardır. Böylece medeniyet söylemi, misyonu güç ilişkilerini yeniden üreten bir araç hâline getirmiştir.

Bu çerçevede Hristiyan misyonu, yalnızca kutsal metinlerin tebliğini değil, Batı’nın epistemolojisini ve değerlerini dünyaya taşıyan bir medeniyet projesine dönüşmüştür. Misyon okulları, hastaneler ve matbaalar görünürde yardım ve eğitim kurumları olarak işlev görse de gerçekte Batı’nın kendi dünya görüşünü ve bilgi sistemini yerel halklara aktardığı mekanizmalar haline gelmiştir.²⁷ Örneğin, 1843 tarihli *Baptist Missionary Magazine*’de “saygın” kıyafetler, düzenli köyler ve Batılı yaşam biçimleri, “medenileşme”nin temel göstergeleri olarak sunulmuştur.²⁸ Bu, Said’in tanımladığı kültürel mühendisliğin somut bir örneğidir.

1789 Fransız İhtilali, dinin kamusal alandaki konumunu kökten değiştirmiştir. Kilise mülklerine el konulması, inancın devlet tarafından kontrol altına alınması ve sekülerleşmenin hızlanması, kilisenin Hristiyan kültürünün koruyucusu olma rolünü ciddi biçimde sarsmıştır. Bu durum kiliseyi savunmacı bir pozisyona itmiş, Hristiyanlığın ilerleme, liberalizm ve modern medeniyetle uyumlu hale gelmesini zorunlu kılmıştır.²⁹ 19. yüzyıl liberal teolojisi, Tanrı’nın krallığını Batı

²³ Kuyper, *Calvinism: Six Lectures Delivered in the Theological Seminary at Princeton*, 4.

²⁴ Karl Jaspers, *The Origin and Goal of History*, çev. Michael Bullock (Routledge: Abingdon and New York, 2010), 213–214; Bruce Mazlish, *Civilization and Its Contents* (Stanford, California: Stanford University Press, 2004), 114.

²⁵ Özlem Topcan, “Batı Medeniyeti Gölgesinde Ötekilerin İnşası”, *Türk Dünyası Araştırmaları* 126/249 (2020), 351.

²⁶ Said, *Şarkiyatçılık: Batı’nın Şark Anlayışları*, 12–17.

²⁷ Hiebert, *Transforming Worldviews*, 2008, 208.

²⁸ Hiebert, *Transforming Worldviews*, 2008, 208.

²⁹ A. Scott Moreau vd., *Introducing World Missions (Encountering Mission): A Biblical, Historical, and Practical Survey* (Grand Rapids, Michigan: Baker Academic, 2015), 142.

kültürü ve ahlaki düzenle özdeşleştirmiş, merkez-çevre modelinde saf bir teolojik çekirdeğin taşıyıcısı olarak değil, Batı'nın sömürgeci yayılımıyla iç içe geçmiş bir uygarlık misyonu olarak tanımlamıştır.³⁰ Böylece misyon, Batı medeniyetinin inşası ile paralel hedefler taşımış; bu pozitivist anlayış yalnızca Hristiyanlığın doğruluğunu değil, aynı zamanda Batı uygarlığının üstünlüğünü de meşrulaştırmıştır.³¹ Bu çerçevede misyoner hareketleri "Medenileştirme misyonu" (civilizing mission) idealiyle yaygınlaşmıştır.³² Bu anlayış, Hristiyan misyonuna ilerleme ideali ve tarihsel iyimserlik kazandırarak onu modernleşme süreçleriyle sıkı sıkıya ilişkilendirmiştir.

Bu modern misyon anlayışının gelişmesine çeşitli faktörler neden olmuştur: (i) Sömürgecilik, özellikle Batı kültürünün üstün olduğu fikrini güçlendirmiştir. Bu nedenle, yerel kültürlerin dönüştürülmesi, uyarlanması veya yeniden inşa edilmesi tercih edilmemiştir; yalnızca değiştirilmesi yeterli görülmüştür. (ii) Kültürel evrim teorisi, Batı'yı tek yörüngeli gelişim çizgisinin zirvesine yerleştirmiştir. Bu anlayış diğer kültürleri "ilkel", "animist" ve "medeniyetsiz" olarak etiketlemiştir. İnsanlar "uygarlaştıkça" bu yok olmaya mahkum kültürlerle uyum sağlanmasına gerek kalmayacağı varsayılmıştır. (iii) Bilim ve teknolojinin zaferi, Batı'nın bilimsel bilgisi nesnel, kümülatif ve nihai anlamda "doğru" kabul ettirmiştir. Buna karşılık diğer kültürlerin bilgileri "öznel, parçalı ve yanlış" görülmüştür.³³ Böylece Batı bilgisi "tek doğru" ilan edilmiş ve sonuçta yerel kültürlerin dönüştürülmesi değil, bastırılması tercih edilmiştir.

Amerika'da bu anlayış, Manifest Destiny (Açık Kader Manifestosu) düşüncesiyle birleşerek yeni bir dini-politik çerçeve kazanmıştır. 19. yüzyılda Amerika kendisini Tanrı tarafından özel bir görevle seçilmiş bir ulus olarak görmüş ve özgürlük ile demokrasiyi dünyaya yaymayı ilahi bir sorumluluk olarak tanımlamıştır.³⁴ Bu yaklaşım, misyonu küresel bir vizyona taşıyarak Amerikan kimliğini dini bir görevle bütünleştiren "Amerikan sivil dini"nin doğuşuna zemin hazırlamıştır. Böylece Hristiyan misyonu, Batı medeniyetinin ilerleme ve üstünlük iddiasını dini bir meşruiyetle pekiştirmiştir.

20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde modernitenin küresel yayılımı zirveye ulaşmış, Hristiyanlık dünyanın birçok bölgesinde Batı kültürüyle özdeşleşmiştir.³⁵ Modernite, Hindistan'dan Afrika'ya, Latin Amerika'dan Asya'nın en ücra köylerine kadar uzanmış ve sömürge yönetimlerinin siyasi hedeflerini misyonerlerin dini faaliyetleriyle birleştiren bir mekanizma haline gelmiştir. Misyon

³⁰ David W. Scott-Darryl W. Stephens, *The Practice of Mission in Global Methodism: Emerging Trends From Everywhere to Everywhere* (London: Routledge, 2021), 22.

³¹ Hiebert, *The Missiological Implications of Epistemological Shifts*, 24.

³² David J. Bosch, *Transforming Mission: Paradigm Shifts in Theology of Mission* (Maryknoll, New York: Orbis Books, 2011), 33.

³³ Chang, Eunhye vd., "Paul G. Hiebert And Critical Contextualization", *Trinity Journal* 30/2 (2009), 201.

³⁴ Bosch, *Transforming Mission*, 305.

³⁵ Moreau vd., *Introducing World Missions (Encountering Mission)*, 120.

okullarında yetişen yerel seçkinler Batı kültürünü içselleştirerek, sömürge düzeninin ideolojik taşıyıcılarına dönüşmüşlerdir.³⁶

Ancak bu süreç, ciddi çelişkiler de doğurmuştur. Modernite, bilim, eğitim ve toplumsal dönüşüm araçlarıyla misyonun yayılmasına olanak sağlarken, aynı zamanda Batı'nın tekdüze dünya tasavvurunu dayatarak misyonu bir sömürgeci unsur gibi göstermiştir.³⁷ Kutsal metinlerin yerel dillere tercümesi ise çift yönlü bir etki yaratmıştır: Bir yandan özerk kiliselerin doğuşunu ve yerel dini yapıların güçlenmesini sağlarken, diğer yandan Batı teolojisinin “tek doğru” olarak sunulması nedeniyle “teolojik sömürgecilik” eleştirilerine yol açmıştır.³⁸

Aydınlanma'nın medeniyet ideali, Batı'yı insanlığın öncüsü olarak tanımlamış ve Hristiyanlaştırma ile modernleşmeyi ilerlemenin evrensel çizgisi içinde meşrulaştırmıştır. Fakat iki dünya savaşı, sömürgeciliğin çöküşü ve sanayi toplumunun yol açtığı yıkıcı sonuçlar bu üstünlük söylemini kökten sarsmıştır.³⁹ Sömürgecilik karşıtı hareketler ve küresel güç dengelerindeki dönüşüm, Batı'nın kurduğu hiyerarşik düzeni tartışmaya açmış; yerel kültürlerin, özgün geleneklerin ve alternatif dünya görüşlerinin yeniden değer kazanmasını sağlamıştır.

Bu ortamda modernite, yalnızca bir toplumsal proje değil, “yeni bir din” olarak da eleştirilmiştir. Görünürde özgürlükçü ve ilerlemeci olan modernite, gerçekte ideolojik bir tekdüzelik yaratmış; bu tekdüzeliği kılıçla değil, kurumlar, yasalar ve toplumsal mekanizmalar aracılığıyla dayatmıştır. Modernitenin toplumsal dokulara bir maya gibi işleyen bu özelliği, onun aslında eski Hristiyan imparatorluk idealini çok daha sofistike ve sinsi yöntemlerle sürdürdüğü eleştirisini güçlendirmiştir.⁴⁰

Sonuçta, modernite içinden yükselen bu eleştiriler, misyonun Batı merkezli bir medeniyet iddiası olarak varlığını sürdüremeyeceğini ortaya koymuştur. Postmodern düşünce, modernitenin akıl ve ilerleme mitini sorgulayarak çoğulculuğu, yerel özgünlükleri ve kültürel bağlamların çeşitliliğini öne çıkarmıştır.⁴¹ Bu ortamda Hristiyan misyonu, Said'in vurguladığı gibi “Doğu'yu kurtarma” söyleminden uzaklaşarak, farklı kültürlerin kendi değerlerini tanıyan çoğulcu bir yaklaşım geliştirmek zorunda kalmıştır. Böylece Hristiyan misyonu, tek boyutlu bir “medeniyet projesi” olmaktan çıkarak farklı coğrafyalarda yerel, eleştirel ve çok katmanlı bir yapı haline evrilmiştir.

2. Hristiyan Misyonunda Paradigma Değişimi ve İnanç Teorileri

³⁶ Hiebert, *Transforming Worldviews*, 2008, 144.

³⁷ Said, *Şarkiyatçılık: Batı'nın Şark Anlayışları*, 265.

³⁸ Hiebert, *Transforming Worldviews*, 2008, 209–210.

³⁹ Hiebert, *Transforming Worldviews*, 2008, 212–213.

⁴⁰ Matthew Kaemingk, *Christian Hospitality and Muslim Immigration in an Age of Fear* (Michigan: William B. Eerdsman's Publishing Company, 2018), 108.

⁴¹ Hiebert, *Transforming Worldviews*, 2008, 212–214.

Bilim tarihçileri Thomas Kuhn, Imre Lakatos ve Paul Feyerabend, bilimsel ilerlemenin yalnızca gözlem ve deneyle açıklanamayacağını, bunun arkasında “paradigma” olarak adlandırılan temel kabuller ve inanç sistemlerinin bulunduğunu ortaya koymuşlardır.⁴² Kuhn’un ifadesiyle paradigma, bir topluluğun dünyayı nasıl gördüğünü, hangi soruları sorduğunu ve hangi cevapları makul saydığını belirleyen zihinsel bir çerçevedir.⁴³ Bilimsel topluluklar çoğu zaman bu çerçeveyi sorgulamadan kabul eder ve bilimsel devrimler, bir paradigmanın diğerinin yerini almasıyla ortaya çıkar. Ptolemaios’un evren modelinden Kopernik’in güneş merkezli sistemine, oradan da Einstein’ın görelilik teorisine geçiş, bu dönüşümlerin tarihsel örnekleridir.⁴⁴ Kuhn’a göre her paradigma, kendinden öncekinin üzerine inşa edilmez; onu tamamen farklı bir bakış açısıyla yerinden eder. Bu yaklaşım, hakikatin sabit ve değişmez bir gerçeklik değil, tarihsel ve toplumsal güç ilişkileriyle şekillenen bir olgu olduğunu gösterir.⁴⁵

Benzer şekilde Hristiyan misyonu da yalnızca teolojik bir söylem değil, belirli epistemolojik öncüller ve toplumsal pratikler üzerine kurulmuş çok katmanlı bir yapıdır. Misyonun tarihsel dönüşümü, tıpkı bilimdeki paradigma değişimlerinde olduğu gibi, yalnızca pratik stratejilerde değil, dayandığı hakikat anlayışında da köklü bir değişimi yansıtır. Modern dönemde yaşanan bu dönüşüm, misyonun Batı merkezli bir medeniyet projesi olmaktan çıkarak, dünya görüşü (Weltanschauung) odaklı ve çoğulculuğu dikkate alan yeni bir yapıya evrilmesini ifade etmektedir. Bu dönüşümü anlamak için öncelikle “dünya görüşü” kavramının kapsamına bakmak gerekir.

Dünya görüşü, yalnızca bireysel bir algı biçimi değil, aynı zamanda bilgi ve varlık anlayışını şekillendiren bir çerçevedir.⁴⁶ Bir topluluğun yaşamını yönlendiren “bilişsel, duygusal ve değerlendirici varsayımlar” bütününe kapsar.⁴⁷ Bu varsayımlar şu temel sorular etrafında şekillenir: Varlık nedir? Nereden geldik? Nereye gidiyoruz? İyi ve kötü nasıl belirlenir? Doğru bilgiye hangi yollarla ulaşılır?⁴⁸ Bu sorulara verilen yanıtlar yalnızca bireylerin düşüncelerini değil, aynı zamanda toplumların epistemolojik ve ahlaki temellerini de biçimlendirir.

⁴² J. A. Cover - Martin Curd, *Philosophy of Science: The Central Issues* (New York and London: W. W. Norton & Company, 1998), 50.

⁴³ Peter J. Katzenstein (ed.), *Uncertainty and Its Discontents: Worldviews in World Politics* (Cambridge: Cambridge University Press, 2022), 16.

⁴⁴ Hiebert, *The Missiological Implications of Epistemological Shifts*, 43.

⁴⁵ Margaret J. Osler - Paul Lawrence Farber, *Religion, Science, and Worldview: Essays in Honor of Richard S. Westfall* (Cambridge, London, New York, New Rochelle, Melbourne: Cambridge University Press, 1985), 266.

⁴⁶ David Werther - Mark D. Linville (eds.), *Philosophy and the Christian Worldview: Analysis, Assessment and Development* (New York: Continuum, 2012), 191.

⁴⁷ Katzenstein, *Uncertainty and Its Discontents*, 255.

⁴⁸ Clement Vidal, *The Beginning and the End: The Meaning of Life in a Cosmological Perspective* (Cham: Springer International Publishing, 2014), 4.

Bu noktada, epistemoloji yani bilginin doğası üzerine temel sorular gündeme gelmiştir: Bilme eylemi bizi zihinden bağımsız bir gerçekliğe mi ulaştırır, yoksa zihin tarafından örgütlenen temsillere mi? Düşünme “şeylerde” mi, “düşünce” mi sonlanır? Bilgide aşkın (transcendent) bir gerçekliğe mi, yoksa içkin (immanent) öznel yapılara mı öncelik verilir? Bu epistemik öncelikler, yalnızca teorik tartışmalarla sınırlı kalmamış; aynı zamanda misyonun hakikat iddialarını ve pratik stratejilerini doğrudan etkilemiştir.⁴⁹ Dolayısıyla bir dünya görüşü, yalnızca anlamlandırma çerçevesi değil, bilme süreçlerini ve hakikati yorumlama biçimlerini de belirlemektedir. Bu kavramsal çerçeve, Hristiyan düşüncesinin tarihsel gelişiminde ve misyon anlayışının epistemolojik temellerinde açıkça görülmektedir.

Hristiyan düşüncesi, tarih boyunca Tanrı'nın varlığını akıl ve doğa gözlemleriyle kanıtlama çabası olan doğa teolojisi ile yakın ilişki içinde olmuştur. Bu yaklaşım, klasik epistemolojinin bir uzantısı olarak temelcilik (foundationalism) anlayışına dayanmaktadır. Temelcilik, tüm inançların nihai olarak rasyonel kanıtlara dayandırılmasını zorunlu görür.⁵⁰ Ancak modern dönemde, özellikle Alvin Plantinga'nın katkılarıyla bu anlayış güçlü eleştiriler almıştır. Plantinga, Tanrı inancının başka bir argümana ihtiyaç duymadan da meşru olabileceğini savunmuş ve bunu “properly basic belief”⁵¹, yani kendiliğinden haklı inanç kavramıyla açıklamıştır. Ona göre tıpkı hafızamızın güvenilirliği ya da duyu organlarımızın doğruluğu gibi, Tanrı inancı da içsel olarak makul bir başlangıç noktasıdır.⁵²

Bu yaklaşım misyon anlayışı açısından köklü sonuçlar doğurmuştur. İlk olarak, misyonun amacı dış dünyaya kanıt sunmak değil, inanç topluluğunun yaşam biçimini ve dilini korumaktır. İkinci olarak, hakikat ilanından çok tanıklık (şehadet) ön plana çıkar. Misyon, evrensel hakikati ispat etmeye çalışmak yerine, Mesih'e duyulan imanı yaşam tarzı ve topluluk pratikleri aracılığıyla görünür kılar.⁵³ Böylece modern dönemin akıl merkezli misyon anlayışı, yerini inancın kendiliğinden meşruiyetine dayalı; diyaloga ve karşılıklı anlamaya açık yeni bir yaklaşıma bırakmıştır.

Çağdaş dünyada Hristiyan misyonunun yönelimini şekillendiren en önemli tartışmalardan biri, eleştirel gerçekçilik (critical realism) ile anti-realizm arasındaki gerilimdir. Eleştirel gerçekçilik, dünyada insan zihninden bağımsız bir nesnel gerçeklik bulunduğunu kabul eder. Ancak bu

⁴⁹ David K. Naugle, *Worldview: The History of a Concept* (Grand Rapids, Michigan, Cambridge, UK: William B. Eerdmans Publishing Company, 2002), 321.

⁵⁰ Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, 418.

⁵¹ Alvin Plantinga, *Warranted Christian Belief* (New York: Oxford University Press, 2000), 345.

⁵² Kirk, *The Future of Reason, Science and Faith: Following Modernity and Post-Modernity*, 64–69.

⁵³ Hiebert, *The Missiological Implications of Epistemological Shifts*, 106–109.

gerçeklik hiçbir zaman tam ve doğrudan kavranamaz; insan bilgisi her zaman sınırlı, kültürel önyargılarla biçimlenmiş ve kısmi yorumlara dayanır.

Bu yaklaşım, misyon açısından iki önemli katkı sunmuştur. İlk olarak, Tanrı'nın hakikatini mutlak bir kesinlik iddiasıyla değil, insan bilgisinin sınırlılığını bilerek ifade etme olanağı sağlamıştır. Bu, çeşitli kültürlerle diyalog kurarken dogmatizm ve kibir tehlikesini azaltır. İkinci olarak, farklı dünya görüşlerini bütünüyle reddetmek yerine, onları hakikate yönelik kısmi yansımalar olarak değerlendirme zemini hazırlar.⁵⁴ Böylece misyon, hakikatin tek sahibi olma iddiası yerine, karşılıklı öğrenme ve paylaşım üzerine kurulu daha kapsayıcı bir söylem geliştirmiştir.

Buna karşılık anti-realizm, gerçekliğin nesnel olarak bilinemeyeceğini ve hatta tamamen dilsel ve kültürel olarak inşa edildiğini savunur. Bu bakış açısına göre insan aklı, dünyayı olduğu gibi değil, kendi dilsel ve sembolik sistemleri aracılığıyla kurgular. Bu durumda hakikat, evrensel bir keşif olmaktan çıkarak insanlar tarafından icat edilmiş bir olgu haline gelir.⁵⁵ Bu yönelim, Hristiyan misyonu açısından derin bir kriz doğurmuştur. Kutsal metinlerin mesajı yalnızca bir kültürel perspektif veya bir “dil oyunu” olarak görüldüğünde, misyonun evrensellik iddiası zayıflamış ve diğer dünya görüşlerinden yalnızca biri haline gelmiştir. Böyle bir ortamda misyon, insanları Tanrı'nın değişmez gerçeğine davet etmek yerine, alternatif yaşam biçimlerinden biri olarak konumlanmış ve içi boş bir retorik riski taşımıştır. Bu nedenle çağdaş dünyada misyon, bir yandan eleştirel gerçekçiliğin sunduğu sağlam epistemolojik zemini korumak, diğer yandan da anti-realizmin getirdiği göreceliğe karşı kutsal metinlerin evrensel iddiasını savunmak gibi ikili bir sorumlulukla karşı karşıya kalmıştır.

Bu tartışmayı derinleştiren düşünürlerden biri Ludwig Wittgenstein'dır.⁵⁶ Wittgenstein, modern epistemolojinin temel varsayımını sarsarak dilin yalnızca dünyayı yansıtan bir araç olmadığını, aynı zamanda anlamı kuran bir yapı olduğunu ileri sürer.⁵⁷ İnsanlar dünyayı olduğu gibi değil, dillerinin sunduğu kavramsal sınırlar içinde deneyimler.⁵⁸ Bu bakış açısı, misyon açısından radikal sonuçlar doğurmuştur. Kutsal metinlerin mesajı artık bağlamdan bağımsız, mutlak bir hakikat olarak değil, belirli bir dil oyunu ve kültürel çerçeve içinde anlaşılır. Wittgenstein'ın “dünya resmi” (*Weltbild*) kavramı, her topluluğun kendine özgü bir anlam evrenine sahip olduğunu ifade eder. Böylece misyonun hakikat ilanı, bir dünya resminin başka bir dünya resmiyle karşılaşması

⁵⁴ Naugle, *Worldview: The History of a Concept*, 322–324.

⁵⁵ Naugle, *Worldview: The History of a Concept*, 323.

⁵⁶ Kirk, “The Confusion of Epistemology in the West and Christian Mission”, 141.

⁵⁷ Ludwig Wittgenstein, *Tractatus Logico-Philosophicus*, çev. D. F. Pears - B. F. McGuinness (London and New York: Routledge, 2002), 9-10.

⁵⁸ Tarnas, *Passion of the Western Mind*, 430.

haline gelir.⁵⁹ Bu düşünce bir yandan kutsal metinlerin farklı kültürlerde yeniden yorumlanmasını teşvik ederek misyonun esnekliğini ve kültürel derinliğini artırmıştır. Diğer yandan evrensellik iddiasını zayıflatarak Hristiyanlığın yalnızca birçok dünya görüşünden biri olarak algılanmasına yol açmıştır. Böylece misyon, tek taraflı bir öğretimden, farklı diller ve kültürler arasında diyalog ve müzakere sürecine dönüşmüştür.

Wittgenstein'ın ortaya koyduğu bu yaklaşım, hermeneutik düşünceyle daha da genişler. Hans-Georg Gadamer, bir metnin anlamının yalnızca yazarın niyetinde değil, okuyucunun tarihsel ve kültürel ufkunda da şekillendiğini savunur.⁶⁰ Yorum sürecinde bu iki ufuk karşılaşır ve yeni anlamlar ortaya çıkar; Gadamer bu durumu "ufukların kaynaşması" (fusion of horizons) olarak adlandırır.⁶¹ Bu anlayış, kutsal metinlerin yaşayan birer metin olarak her kültürde yeniden yorumlanabilmesini mümkün kılmıştır.⁶² Ancak yorumların çoğulluğu aynı zamanda riskler de taşır. Bu çeşitlilik, bir yandan misyonun canlılığını korur ve yerel kiliselerin güçlenmesini sağlar. Öte yandan kontrolsüz yorum çeşitliliği, hakikatin bağlama hapsolmasına ve teolojik parçalanmaya yol açabilir.

Hermeneutik düşünce hakikati dinamik bir süreç olarak görürken, Michel Foucault bu sürecin toplumsal boyutuna odaklanır. Foucault'ya göre hakikat, keşfedilen evrensel bir gerçeklik değil, söylem (*discourse*) aracılığıyla üretilen ve güç ilişkileriyle şekillenen bir yapıdır.⁶³ Bu bakış açısı, misyonun yalnızca teolojik bir faaliyet değil, aynı zamanda belirli toplumsal düzenleri ve politik çıkarları yansıtan bir mekanizma olduğunu ortaya koyar. Nitekim 19. yüzyılda, misyon Batı medeniyetinin sömürgeci yayılımının ideolojik taşıyıcısı haline gelmiş; kutsal metinlerin mesajı Batılı güçlerin ekonomik ve siyasi çıkarlarıyla iç içe geçmiştir. Bu durum, misyonun tarihsel olarak bir "hakikat tekeli" kurma riskini de beraberinde getirmiştir.

Bu eleştiriyi daha da ileri taşıyan postkolonyal teoloji, bu hegemonik yapıyı sorgulayarak kutsal metinlerin yerel bağlamlarda, aşağıdan yukarıya doğru ve çoğulcu biçimlerde ifade edilmesine zemin hazırlamıştır. Böylece hakikat, tek merkezden dayatılan bir otorite olmaktan çıkarak farklı topluluklar arasında müzakere edilen bir süreç haline gelmiştir.

Foucault'nun güç ve söylem analizi, misyonun toplumsal ve kurumsal boyutunu gözler önüne sererken, bireysel deneyimin önemini de vurgular. Misyon, yalnızca dışsal bir proje değil, aynı

⁵⁹ Naugle, *Worldview: The History of a Concept*, 152–153.

⁶⁰ David West, *An Introduction to Continental Philosophy* (Cambridge: Polity Press, 1996), 106.

⁶¹ Kirk, *The Future of Reason, Science and Faith: Following Modernity and Post-Modernity*, 101–102.

⁶² Naugle, *Worldview: The History of a Concept*, 316–319.

⁶³ Kirk, "The Confusion of Epistemology in the West and Christian Mission", 145.

zamanda bireyin Tanrı ile doğrudan karşılaşmasını içeren mistik bir tecrübedir.⁶⁴ Schleiermacher'e göre Tanrı bilgisi dışsal kanıtlarla değil, insanın iç dünyasında doğrudan yaşadığı deneyimle mümkündür. Ona göre birey, iç dünyasına yöneldiğinde sonsuzlukla temas eder. Bu mistik boyut, misyonun ideolojik bir söyleme indirgenmesini engeller ve ona ruhsal bir derinlik kazandırır.⁶⁵ Ayrıca mistik deneyim, Foucault'nun işaret ettiği dışsal iktidar yapılarına karşı bireysel özgürlük alanı oluşturur. Richard Swinburne'ün "saflik ilkesi" (*principle of credulity*) çerçevesinde, mistik deneyimler aksi ispat edilmedikçe güvenilir kabul edilmelidir.⁶⁶ Bu, bireysel iman tecrübesini epistemolojik olarak meşru bir bilgi kaynağı haline getirir.

Tüm bu teorik tartışmalar, postmodern dünyada Hristiyan misyonunun karşı karşıya olduğu hakikat problemini derinleştirir. Modern dönemde hakikat, evrensel ve değişmez bir yapı olarak görülürken, postmodern dönemde çoğulcu ve bağlama bağlı bir olgu haline gelmiştir. Bu durum, misyonun evrensel hakikat iddiasını zayıflatır. Hristiyan dünya görüşü bu meydan okumaya üç stratejiyle yanıt verir: inanç, hakikati Tanrı'ya güven ilişkisi içinde kavrar; temelcilik, Tanrı inancının kendiliğinden meşruiyetini savunur; tutarlılık ise hakikati içsel bütünlüğü olan bir sistem olarak görür. Bu üç strateji birlikte, misyonun görecelik tehlikesine karşı sağlam bir zemin oluşturur.⁶⁷ Hristiyan inancı, dini ve ahlaki yaşamı ayrı alanlar olarak değil, Tanrı'nın varlığında birleşen bir bütünlük olarak görür. Bu bağlamda *sensus divinitatis* yani ilahi duyarlılık, bireyin vicdanında Tanrı'nın iradesini fark etmesini sağlar ve inancın toplumsal boyutunu destekler.⁶⁸ Böylece misyon, yalnızca bireysel kurtuluşu değil, aileden siyasete kadar yaşamın tüm alanlarını kapsayan dönüştürücü bir gerçeklik haline gelir.

Bu çerçevede değerlendirildiğinde, Hristiyan misyonu modern dönemde bir medeniyet projesi olarak evrensel hiyerarşik bir düzen kurma iddiasına sahipken, postmodern dönemde çoğulculuk, yerel kültürel bağlamlar ve diyalog önceleyen dünya görüşü merkezli bir anlayışa evrilmiştir. Bu dönüşüm, misyonun güç, kültür ve hakikat ilişkilerini yeniden tanımlamış; misyonu Batı merkezli bir hegemonya olmaktan çıkarıp, farklı toplulukların karşılıklı etkileşimiyle sürekli yenilenen bir dinamik haline dönüştürmüştür.

2.2. Dünya Görüşü Bağlamında Muhafazakâr Hristiyan Misyonu

Hristiyan misyonunun modern dönemde yaşadığı paradigma değişimi, yalnızca teorik bir dönüşüm değil, aynı zamanda misyonun pratik stratejilerinde köklü bir yeniden yapılanmayı da

⁶⁴ Nancy Pearcey- Charles B. Thaxton, *The Soul of Science: Christian Faith and Natural Philosophy* (Wheaton, Illinois: Crossway Books, 1994), 259.

⁶⁵ Hiebert, *The Missiological Implications of Epistemological Shifts*, 57.

⁶⁶ Werther - Linville, *Philosophy and the Christian Worldview*, 109.

⁶⁷ Naugle, *Worldview: The History of a Concept*, 353.

⁶⁸ Kuyper, *Calvinism: Six Lectures Delivered in the Theological Seminary at Princeton*, 90.

beraberinde getirmiştir. Medeniyet projesi anlayışında misyon, Batı kültürünün değerlerini ve kurumlarını diğer toplumlara aktaran tek yönlü bir yayılım hareketi olarak işlev görmüştür.⁶⁹ Ancak 20. yüzyılın ortalarından itibaren önemli bir kırılma yaşanmış ve bu katı çizgi, “dünya görüşü” kavramı etrafında yeni bir paradigmaya evrilmiştir.

Hristiyanlık, bir “weltanschauung”⁷⁰ çerçevesinde “bütüncül bir sistem” olarak yeniden yorumlanmıştır. Bu yeniden yorum, modern medeniyetin akıl ve sekülerlik merkezli paradigmasına karşı tepkisel bir konumlanış niteliği taşır. Dünya görüşü söylemi, Tanrı Sözü’ne dayanan bütüncül bir gerçeklik vizyonu sunmayı hedeflemiş, inancın kozmik boyutları ve evrensel uygulamalarını öne çıkarmıştır. Özellikle Kuzey Amerika’daki Evanjelik topluluklarda Hristiyanlığın bir dünya görüşü olarak sunulması, misyonun yalnızca bireysel inanç aktarmaktan çıkıp toplumsal ve kültürel düzen kurucu bir rol üstlenmesini sağlamıştır. Böylece din, özel alana hapsedilmiş bir inanç olmaktan çıkarak, kamusal ve politik yaşamın kurucu ilkesi haline gelmiştir.⁷¹

Dünya görüşü kavramının kökeni, Hristiyan teolojisine değil, Kant’ın *Yargı Gücünün Eleştirisi*’ne uzanır. Kant, “weltanschauung” terimini bireyin dünyayı algılama biçimini tanımlamak için kullanmış,⁷² zamanla bu terim Batı düşüncesinde yaygınlaşarak özellikle muhafazakâr teolojide kimlik ve kültürü anlamlandırmanın analitik aracı haline gelmiştir.⁷³ 20. yüzyılda teoloji ve sosyal bilimlerde geniş yankı bulan kavram, farklı din ve ideolojilerin kendi dünya görüşlerini oluşturduğunu ve çoğulculuğun kaçınılmaz bir durum olduğunu ortaya koymuştur. Zira Hiebert’in ifadesiyle dünya görüşü, bir topluluğun hayatını düzenlemek için kullandığı “bilişsel, duygusal ve değerlendirici varsayımlar” bütünüdür.⁷⁴ Bu çerçevede farklı dinler, ideolojiler ve kültürel sistemler kendi dünya görüşlerini üretir; bu durum ise çoğulculuğun modern dünyada temel bir gerçeklik olduğunu ortaya koyar.

Bu çoğulculuk, tek bir toplum içinde bile farklı bakış açılarının var olabileceğini gösterir. Ateist, deist, panteist, Hristiyan, Müslüman ya da Budist topluluklar, kendilerine özgü değerler üretirken, aynı inanç grubu içinde bile birbirine zıt yorumlar gelişebilir.⁷⁵ İnanç, bu çeşitliliği düzenleyen

⁶⁹ Hiebert, *The Missiological Implications of Epistemological Shifts*, 27–29.

⁷⁰ Hristiyanlığın başlangıçta bir Weltanschauung olarak algılanması ve Evanjelik gelenekte etkisinin ne olduğunu anlamak için bk. Özlem Topcan, “Çatışan Dünya Görüşleri: Protestan Evanjelik Hristiyanlığın Ayrışması,” *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 23/1 (June 30, 2023), 188–205.

⁷¹ Naugle, *Worldview: The History of a Concept*, 4–5.

⁷² Kant Immanuel, *Yargı Yetisinin Eleştirisi / Kritik der Urteilskraft (Türkçe-Almanca)*, çev. Aziz Yardımlı (İstanbul: İdea Yayınevi, 2006), 113–114.

⁷³ Cobern, “World View Theory and Science Education Research”, 14–15.

⁷⁴ Hiebert, *Transforming Worldviews*, 2008, 25.

⁷⁵ James W. Sire, *Naming the Elephant: Worldview as a Concept* (Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2004), 160.

merkezi unsur olarak toplulukların ortak gerçeklik algısını kutsallaştırır ve meşrulaştırır.⁷⁶ Bu nedenle dünya görüşleri, yalnızca bireysel vizyonlar değil, aynı zamanda toplumsal yaşamın politik istikrarını da şekillendiren yapılardır.⁷⁷ Muhafazakâr Hristiyan misyonu açısından bu durum kritik önemdedir; çünkü misyon, bireylerin dönüşümü kadar toplumsal düzenin Tanrı'nın iradesine göre yeniden tesis edilmesini de hedefler.

11 Eylül 2001'de New York City ve Washington D.C.'de yaşanan saldırılardan sonra dünya siyasetine yön veren birçok analiz, Samuel Huntington'un "medeniyetler çatışması" tezine dayanmıştır.⁷⁸ Huntington'a göre Soğuk Savaş sonrası dönemde en önemli çatışma kaynağı ideolojiler değil, kültürel kökenli medeniyet blokları olacaktır. Farklı uygarlıkların karşılaşma noktaları "fay hatları" olarak tanımlanmıştır.⁷⁹ Ancak Hristiyan dünya görüşü düşünürleri bu yaklaşımı indirgemeci bulur. Onlara göre günümüz çatışmalarının asıl kaynağı, medeniyet bloklarının askeri mücadeleleri değil, temel inanç ve değer sistemleri arasındaki zihinsel mücadelelerdir.⁸⁰ Peter Berger'in "bilinç çatışmaları" kavramı bu durumu daha doğru yansıtır.⁸¹ Muhafazakâr misyoner perspektife göre, bu mücadelenin özü "Tanrı'nın krallığını temsil eden dini dünya görüşü" ile "Şeytan'ın krallığını yansıtan modern seküler dünya görüşü" arasındaki ruhsal savaştır.⁸² Böylece modern kültür savaşlarının merkezinde medeniyetler değil, dünya görüşleri arası bir çatışma bulunmaktadır.

Bu yaklaşım, misyonu bireysel kurtuluşun ötesinde, toplumların epistemolojik ve ahlaki temellerini yeniden kurmayı amaçlayan kapsamlı bir dönüşüm projesi olarak konumlandırır. Muhafazakâr Hristiyan misyonu, sekülerleşme, natüralizm ve nihilizm gibi rakip dünya görüşlerine karşı yalnızca teolojik değil, aynı zamanda kültürel ve politik bir mücadele yürütür. Bu mücadele, misyonun modern dünyadaki yerini yeniden tanımlar: artık misyon, tek yönlü bir öğretim değil, farklı dünya görüşlerinin karşılaşma ve çatışma alanıdır.

20. yüzyılın ikinci yarısında misyon, kültürle etkileşim ve çoğulcu bir ilişki kurmaya yönelmiştir. Modernist yaklaşımda yerli kültürler genellikle "öteki" olarak görülürken, yeni paradigma Hristiyanlığın farklı kültürel bağlamlara enkarnasyonel biçimde nüfuz etmesini savunmuştur.⁸³ Kutsal metinlerin yerel dillere çevrilmesi, ibadetlerde yerel müzik ve sembollerin kullanılması,

⁷⁶ Katzenstein, *Uncertainty and Its Discontents*, 266.

⁷⁷ Katzenstein, *Uncertainty and Its Discontents*, 15.

⁷⁸ Naugle, *Worldview: The History of a Concept*, xvi.

⁷⁹ Samuel P. Huntington, *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması* (İstanbul: Okuyan, 2015), 399.

⁸⁰ Eugene Webb, *Worldview and Mind: Religious Thought and Psychological Development* (Columbia, Missouri: University of Missouri Press, 2009), 6.

⁸¹ Peter L. Berger - Thomas Luckmann, *The Social Construction of Reality* (London: Penguin Books, 1966), 17–21.

⁸² Naugle, *Worldview: The History of a Concept*, xvii.

⁸³ Bosch, *Transforming Mission*, 458–460.

eğitim kurumlarının yerel bağlama uyarlanması bu dönüşümün somut göstergeleridir. Böylece misyon yalnızca “öğreti aktarma” değil, “dünya görüşü dönüştürme” stratejisine dayanan bir hareket haline gelmiştir.

Bu bağlamda II. Vatikan Konsili, kiliseyi dünyadan yalıtılmış, statik bir kurum olarak değil, Tanrı’nın gizemli varlığının sakramenti ve aracı olarak tanımlamıştır. *Lumen Gentium* ve *Gaudium et Spes* belgelerinde kilise, “Tanrı’nın halkı” ve “krallığın tohumu” olarak görülürken misyon da yalnızca bireyleri kurumsal kiliseye dahil etme çabasından çıkarak adalet, barış ve uzlaşmanın tanıklığını yapmak şeklinde yeniden yorumlanmıştır.⁸⁴ Bu yeni misyon anlayışı, yalnızca farklı kültürlerle ilişkiyi değil, Hristiyan topluluklarının kendi iç yapısını da dönüştürmüştür. Kutsal Ruh bilincini tesis etmeyi hedefleyen bu hareket, Roma Katolik Kilisesi’nin bazı kesimlerini derinden etkilemiş ve birçok ülkede tarihi Protestan mezheplerinin yaşamını yenilemiştir.⁸⁵ Böylece Hristiyanlık içindeki geleneksel ayırım duvarları aşılmış, Katolik ve Protestan teolojileri arasında yeni bir yakınlaşma ortaya çıkmış ve kilisenin özünde misyoner bir topluluk olduğu fikri daha güçlü bir şekilde vurgulanmıştır.

Hristiyan misyonunun özünde tanıklık bulunur; kilise, kutsal metinlerin hakikatini yalnızca sözlerle değil, yaşam biçimiyle görünür kılarak Mesih’in yaşamını somutlaştıran pratik bir teoloji haline gelir. Bu anlayışta Kutsal Ruh’un doğrudan deneyimi, Tanrı’nın dünyadaki etkinliğinin merkezi olarak kabul edilir. Bu nedenle imanlılar, Mesih gibi tanıklık yapmaya çağrıldıklarını düşünür ve Ruh’un gücüyle Mesih’in kurtarıcı, kutsayıcı, şifacı, Ruh ile vaftiz eden ve yakında gelecek Kral olarak ifade edilen “Tam Müjde”yi yaşamsal olarak duyururlar.⁸⁶ Ruh’un varlığı, yalnızca bilgi aktarmakla kalmaz; insanlarda dönüştürücü bir iman, şifa ve yeni bir varoluş yaratır. Bu süreçte şifa, Mesih’in kefaretinin ruhu ve bedeni kapsayan kurtarıcı gücünün bir tezahürü olarak görülür ve iman ile dua yoluyla deneyimlenir.⁸⁷ Sonuçta Hristiyan tanıklığı, Mesih’in hizmetinin Ruh aracılığıyla dünyada devam etmesi ve Tanrı’nın krallığının sözler ve eylemlerle görünür hale gelmesi amacını taşır.

Mistik yaklaşımlar genellikle anlatsal (narrative) bir temele dayanır. Bu anlayışta kutsal metinler ve dini deneyimler, Kutsal Ruh’un rehberliğinde birbirini tamamlayan unsurlar olarak görülür.⁸⁸

⁸⁴ Bosch, *Transforming Mission*, 381–383.

⁸⁵ A. Scott Moreau et al., *Introducing World Missions (Encountering Mission): A Biblical, Historical, and Practical Survey* (Michigan: Baker Academic, 2015), 140–141.

⁸⁶ Steven J. Land, *Pentecostal Spirituality: A Passion for the Kingdom* (London & New York: Sheffield Academic Press, 2003), 17–19.

⁸⁷ Veli-Matti Kärkkäinen, “The Pentecostal Understanding of Mission”, *Pentecostal Mission and Global Christianity* (UK: Regnum Books International, 2014), 20/34–36.

⁸⁸ Teresa Chai, “Pentecostal Theological Education and Ministerial Formation”, *Pentecostal Mission and Global Christianity*, ed. Wonsuk Ma vd. (Oxford: Regnum Books International, 2014), 346.

Metin ile deneyim arasındaki bu diyalektik ilişki, Tanrı'nın sürekli etkinliğinin bir yansımasıdır. Yaratılış, Tanrı'nın insanlıkla ilişkisinin başlangıcıdır. Tanrı'nın tarih içindeki nihai amacı, yaratılışı yeniden düzenlemek ve restore etmektir. Bu nedenle tarih, Tanrı'nın misyon planlarını açıkladığı ve uyguladığı bir platform olarak anlaşılır. Misyon bu planın merkezinde yer alır ve Üçleme (Trinity) çerçevesinde işler: Söz süreci başlatır, Ruh ise yaşam vererek misyonu sürdürür. Bu bakış açısında misyon, yalnızca bir görev değil, Tanrı'nın çağrısının nihai amacıdır.⁸⁹ İnsan ruhlarının kurtuluşuna odaklanan bu anlayış, inananları yaşamın her alanını bir misyon alanı olarak görmeye ve Tanrı'nın restorasyon planına aktif katılmaya davet eder.

Bu yaklaşım, farklı kültürlerle karşılaşmada misyonun iki temel stratejisini ortaya koyar: bağlamsallaştırma ve dönüştürme. Bağlamsallaştırma (Contextualization), kutsal metinlerin mesajının her toplumun dilinde, sembollerinde ve kültürel pratiklerinde yeniden ifade edilmesini amaçlar;⁹⁰ böylece kutsal metinler, yabancı bir dayatma olarak değil, yerel yaşam dünyasının içinden yükselen bir anlam kazanır. Dönüştürme (Transformation) ise kültürel unsurların tamamen reddedilmeden, kutsal metinlerin paradigmasıyla uyumlu hale getirilmesini ve kültürün yenilenerek dönüştürülmesini hedefler.⁹¹

Bu çerçevede iki temel teolojik model öne çıkar: yerelleştirme (indigenization) ve sosyo-ekonomik model. Yerelleştirme, *dilsel uyarlama* ve *kültürel entegrasyon* olmak üzere ikiye ayrılırken; sosyo-ekonomik model, *evrimsel* (politika veya kalkınma teolojisi) ve *devrimci* (kurtuluş, siyah veya feminist teoloji) olarak ikiye bölünür.⁹² Ancak gerçek bağlamsal teolojiler olarak özellikle kültürel entegrasyon ve devrimci model öne çıkar.

Misyonun temel amacı, insanları Mesih'e iman etmeye davet etmek ve onları Hristiyan olgunluğu doğrultusunda eğitmektir. Bu nedenle toplumların geçmişten getirdiği gelenek ve uygulamalar, kutsal metnin paradigmasıyla uyumlu yeni anlamlar kazandığında tamamen reddedilmez; aksine dönüştürülerek misyonun bir parçası haline gelir.

Örneğin, Hristiyanlığın Afrika'daki misyonu, Afrika'nın kendi kültürel dokusu, üslubu ve ekosisteminin zorlukları çerçevesinde şekillenmiştir.⁹³ Bu durum, Hristiyan misyonunun hakikat iddiasını korurken, farklı bağlamlara uyum sağlayabilen esnek ve dönüştürücü bir yapıya evrildiğini göstermektedir.

⁸⁹ Julie C. Ma - Wonsuk Ma, *Mission in the Spirit: Towards a Pentecostal/Charismatic Missiology* (Oxford: Regnum Books International, 2010), 23–24.

⁹⁰ Ma- Ma, *Mission in the Spirit: Towards a Pentecostal/Charismatic Missiology*, 60–61.

⁹¹ Eunhye Chang et al., "Paul G. Hiebert and Critical Contextualization", *Trinity Journal* 30/NS (2009), 199.

⁹² Bosch, *Transforming Mission*, 430–432.

⁹³ Veli-Matti Kärkkäinen, "The Pentecostal Understanding Of Mission", *Pentecostal Mission and Global Christianity* (Oxford: Regnum Books International, 2014), 37.

Kültürel entegrasyon, Hristiyan inancının bir kültüre çatışma yaşamadan ve zorlayıcı bir şekilde dayatılmadan nüfuz etmesini ifade eder. Bu noktada İsa'nın beden alması (*enkarnasyon*), bağlamsallaştırmanın en yüksek örneğidir: Tanrı'nın insan bedeninde belirli bir kültürün içinde görünür olması, kiliseye de farklı kültürlere girdiğinde bu kültürlerin dilini ve yaşam biçimini benimseyerek mesajı aktarma modeli sunar. Burada önemli olan kültürel formları tamamen değiştirmek değil, onlara yeni anlamlar kazandırmaktır. Çünkü gerçek dönüşüm, sembollerde ya da dışsal davranışlarda değil, insanların düşünce dünyasında gerçekleşir. Örneğin Filipinler'deki Hristiyan toplulukları, Müslüman kültürüne uygun ibadet biçimleri ve semboller kullanarak mesajı kültürel bariyerleri aşacak şekilde iletmektedir.⁹⁴ Böylece Hristiyan inancı, farklı kültürler içinde kendi otantik formlarını koruyarak yayılır; asıl dönüşüm ise bireylerin iç dünyasında derinleşir.

Bağlamsallaştırma ve dönüştürme stratejilerinin etkinliği, yalnızca yüzeysel değişimlerle sınırlı kalmamalıdır. Hiebert'e göre gerçek dönüşüm, yalnızca davranış değişikliğiyle değil, dünya görüşü değişimiyle mümkündür. Eğer inanç yüzeysel bir düzeyde kabul edilirse, senkretik yani melez bir Hristiyanlık ortaya çıkar.⁹⁵ Bu nedenle misyonun hedefi, bireylerin yalnızca inançlarını değil, varlığı, bilgiyi ve değerleri algılama biçimlerini kökten dönüştürmektir. Bağlamsal teolojiler, bu anlayışın en belirgin örneğidir.⁹⁶ Modern teolojinin yukarıdan aşağıya, elit bir etkinlik olarak kurduğu yapıya karşı bağlamsal teoloji, yoksulların ve ezilenlerin yaşanmış deneyimlerinden hareketle teoloji yapar. Burada öncelik “dogmatik doğrulara” (ortodoksi) değil, “pratik eyleme” (ortopraksi) verilir. Teolog, dışarıdan gözlemleyen bir otorite değil, acı çekenlerle birlikte teoloji üreten bir aktördür.⁹⁷ Böylece teori ve pratik, inanç ve eylem birbirinden kopmaz; teoloji, marjinalleştirilmişlerin sesiyle yeniden kurulur. Dolayısıyla bağlamsal teoloji, misyonun teoriden kopuk bir faaliyet değil, toplumsal gerçeklikle iç içe geçmiş bir dönüşüm süreci olduğunu ortaya koyar.

Sonuç olarak dünya görüşü kavramı, Hristiyan misyonunun modern dönemde geçirdiği dönüşümü anlamak için merkezi bir anahtar işlevi görür. Huntington'un medeniyetler çatışması tezi küresel siyaseti açıklamada etkili olmuş olsa da Hristiyan düşünürlerin geliştirdiği “dünya görüşleri çatışması” perspektifi daha derin bir analiz sunar. Bu yaklaşım, modern dönemde misyonun Batı medeniyetinin taşıyıcısı olmanın ötesinde, farklı bilinç ve değer sistemleriyle

⁹⁴ Özlem Topcan, “Pentekostal Hristiyanlığın Misyon Algısı: Teorik Bir İnceleme”, *Dinlerin Kapsamı ve Misyonerlik I*, ed. Canan Seyfeli - Mehmet Deri (İstanbul: Kitâbî Yayınları, 2024), 391–392.

⁹⁵ Hiebert, *Transforming Worldviews: An Anthropological Understanding of How People Change*, 11.

⁹⁶ Ma- Ma, *Mission in the Spirit: Towards a Pentecostal/Charismatic Missiology*, 114.

⁹⁷ Bosch, *Transforming Mission*, 433–435.

karşılıklı etkileşim halinde bir aktör olarak yeniden şekillendiğini ortaya koyar. Böylece misyon, teolojik bir tebliğin sınırlarını aşarak, kültürel etkileşim ve toplumsal dönüşümün temel aracı haline gelir.

Sonuç

Günümüz dünyasında yaşanan kültürel çatışmaların kökeni, büyük ölçüde yukarıda anlattığımız Batı merkezli medeniyet ve dünya görüşü tartışmalarına dayanmaktadır. 19. yüzyılda Batı, kendisini bilimsel ve teknolojik ilerlemeler sayesinde “medenî toplum” olarak tanımlamış; akıl ve bilimi insan varoluşunu açıklamanın temel ölçütü haline getirmiştir. Bu süreçte Tanrı fikri kamusal alanın dışına itilmiş, inanç bireysel dindarlıkla sınırlanmıştır. Böylece modern kültür, seküler bir epistemoloji üzerine inşa edilerek yalnızca düşünce sistemlerini değil, misyonun teorik temellerini de kökten dönüştürmüştür. Bu bağlam, 20. yüzyılın ortalarından itibaren “dünya görüşü” kavramının muhafazakâr Evanjelik çevrelerde yeniden önem kazanmasına ve yeni bir misyon anlayışının doğmasına zemin hazırlamıştır.

Reform ve Rönesans hareketleri sonrasındaki modern olarak kabul edilen dönemdeki misyon, tek hakikat iddiası taşıyan, pozitivist ve merkezîyetçi bir karaktere sahip olup Mesih’in mesajını mutlak bir doğruluk olarak sunmuş, diğer inanç ve kültürleri “ilkel” veya “medeniyetsiz” olarak damgalamıştır. Bu anlayış, Batı’nın sömürgecilik politikalarıyla iç içe geçmiş, misyonu yalnızca teolojik bir faaliyet olmaktan çıkararak kolonyal yayılmanın ideolojik aracı haline getirmiştir. Kiliseler, okullar, hastaneler ve modern kurumlar bu dönemde sadece dini hizmet merkezleri değil, aynı zamanda Batı medeniyetinin değerlerini ve epistemolojisini taşıyan araçlar olarak işlev görmüştür. Dolayısıyla modern misyon, epistemolojik bir teoriden ziyade, güç ilişkilerinin ve kültürel hiyerarşilerin pratiğe yansıdığı bir sistem olarak ortaya çıkmıştır.

20. yüzyılın ortalarından itibaren bu sömürgeci ve dayatmacı yaklaşım eleştirilmiş ve yerini dünya görüşü merkezli yeni bir paradigmaya bırakmıştır. Zaruriyetler neticesinde gelişen bu yeni paradigma, modern dönemdeki misyonun pozitivist, baskıcı ve ötekileştirici karakterine tepki olarak doğmuş; hakikatin tek bir merkezden dayatılması yerine çoğulculuk, diyalog ve bağlamsal duyarlılık üzerine inşa edilmiştir. Yeni inanç teorileri, epistemolojideki katı rasyonalist temelleri sorgulayarak inancın mistik, deneyimsel ve toplumsal boyutlarını öne çıkarmıştır. Bu bağlamda misyon, bireylerin yalnızca biçimsel dönüşümünü değil, dünya görüşü düzeyinde köklü bir içsel-zihinsel dönüşümü hedefleyen bir süreç olarak tanımlanmıştır.

Bu dönüşüm misyonun önceliklerini de değiştirmiştir. Modern dönemdeki “hakikati ispat etme” anlayışının yerine, yeni paradigmayla birlikte “hakikati birlikte arama” ve “Mesih’in çağrısına yaşamın bütününde tanıklık etme” vurgusu öne çıkmıştır. Hedef toplumların kültürel ve dini

kodlarıyla çatışmak yerine, bu kodların dönüştürülerek Hristiyan dünya görüşüyle bütünleştirilmesi amaçlanmıştır. Böylece misyon, bir hegemonya aracı olmaktan ziyade, farklı dünya görüşlerinin karşılaşma ve diyalog alanına dönüşmüştür.

Bununla birlikte, eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde bu yeni paradigmanın Batı'nın küreselleşme süreçlerinden tamamen bağımsız olmadığı anlaşılmaktadır. Zira çoğulculuk ve diyalog söylemleri, çoğu zaman Batı'nın sosyo-politik ve ekonomik stratejilerine zemin hazırlamaktadır. Söylemlerin bu şekilde konumlanması, misyonun küresel düzeyde stratejik bir araç olarak işlev görmesine imkân vermektedir. Bu durum, modern dönemde açık kolonyal projelerle ortaya çıkan güç ilişkilerinin, postmodern dönemde daha incelikli toplumsal mühendislik biçimlerinde sürdüğünü düşündürmektedir.

Hristiyan misyonundaki paradigma değişimi, yalnızca teorik bir kırılma değil, tarihsel pratiklerle ve kolonyal deneyimlerle iç içe geçmiş çok katmanlı bir süreçtir. Bu yeni misyon anlayışının da Batı merkezli güç çevreleriyle ilişkisi kopmuş değildir. Misyonun geleceği Batı'da bu gerilimin ve tartışmaların nasıl yönetileceğine bağlıdır: Hegemonik bir yapının güncellenmiş bir versiyonu olarak mı kalacaktır, yoksa misyon gerçekten iddia edildiği üzere çoğulcu, dönüştürücü ve yerel toplulukların öznesi olduğu bir vizyon mu ortaya koyacaktır?

Makale Türü / Article Type	Araştırma Makalesi / Research Article
Değerlendirme / Peer-Review	Çift Taraflı Körleme - En Az İki Dış Hakem / Double anonymized – At Least Two External Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup, kullanılan veriler literatür taraması ve yayımlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere riayet edildiği ve yararlanılan tüm kaynakların eksiksiz biçimde kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / This study does not require ethical committee approval, as the data were obtained through literature review and published sources. It is hereby declared that scientific and ethical principles were adhered to throughout the preparation of the study, and all referenced works have been duly cited in the bibliography.
Etik Beyan / Ethical Statement	
Benzerlik Taraması / Plagiarism Checks	Evet / Yes – Turnitin / Ithenticate.
Çıkar Çatışması / Conflicts of Interest	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. / The author(s) has no conflict of interest to declare.
Etik Beyan Adresi / Complaints	suifdergi@gmail.com
Finansman / Grant Support	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır. / The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Telif Hakkı ve Lisans / Copyright & License	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptir ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Yapay Zekâ Kullanımına Dair Yazar Taahhütnamesi (Author Declaration on the Use of Artificial Intelligence)

Yazar, yapay zekâ araçlarının kullanımına ilişkin şeffaflık, etik uygunluk, orijinallik ve sorumluluk ilkelerine riayet ettiğini beyan etmiş, bu kullanımın etik ilkelere uygun olmasını ve tüm akademik sorumluluğu üstlendiğini taahhüt etmiştir. Nihai düzenlemeler ve akademik uygunluk kontrolleri yazar tarafından gerçekleştirilmiş olup, ortaya çıkan metnin tüm sorumluluğu yazara aittir. Belgenin imzalı asıl nüshası dergi süreç dosyalarında mevcuttur. / The author has declared adherence to the principles of transparency, ethical compliance, originality, and responsibility in the use of artificial intelligence tools. They have affirmed that such usage complies with ethical standards and have undertaken full academic responsibility for it. Final revisions and checks for academic compliance were carried out by the author, who assumes full responsibility for the resulting text. The signed original copy of the document is available in the journal's editorial process files.

Kaynakça/References

- Bacon, Francis. *The New Organon*. ed. Lisa Jardine - Michael Silverthorne Silverthorne. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
- Berger, Peter L. - Luckmann, Thomas. *The Social Construction of Reality*. London: Penguin Books, 1966.
- Bosch, David J. *Transforming Mission: Paradigm Shifts in Theology of Mission*. Maryknoll, New York: Orbis Books, 2011.
- Camus, Albert. *Christian Metaphysics and Neoplatonism*. trans. Ronald D. Srigley. Columbia and London: University of Missouri Press, 2007.
- Cevizci, Ahmet. *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları, 6th Ed., 2017.
- Chai, Teresa. "Pentecostal Theological Education and Ministerial Formation". *Pentecostal Mission and Global Christianity*, Ed. Wonsuk Ma et Al. Oxford: Regnum Books International, 2014.
- Chang, Eunhye vd. "Paul G. Hiebert And Critical Contextualization". *Trinity Journal* 30/2 (2009).
- Cobern, William W. "World View Theory and Science Education Research: Fundamental Epistemological Structure as a Critical Factor in Science Learning and Attitude Development". Manhattan, KS: National Association for Research in Science Teaching, 1991. <https://eric.ed.gov/?id=ED304345>
- Cover, J. A. - Curd, Martin. *Philosophy of Science: The Central Issues*. New York and London: W. W. Norton & Company, 1998.
- Descartes, René. *Meditations on First Philosophy: With Selections from the Objections and Replies*. ed. John Cottingham. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- Descartes, René. *Meditations on First Philosophy: With Selections from the Objections and Replies*. trans. Michael Moriarty. London: Oxford University Press, 2008.
- Hiebert, Paul G. *The Missiological Implications of Epistemological Shifts: Affirming Truth in a Modern/Postmodern World*. Harrisburg, PA: Trinity Press International, 1999.
- Hiebert, Paul G. *Transforming Worldviews: An Anthropological Understanding of How People Change*. Grand Rapids, MI: Baker Academic, 2008.
- Hooykaas, Reijer. *Religion and the Rise of Modern Science*. Vancouver: Regent College Publishing, 2000.
- Huntington, Samuel P. *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*. İstanbul: Okuyan, 14th Ed., 2015.
- Immanuel, Kant. *Yargı Yetisinin Eleştirisi / Kritik der Urteilkraft (Türkçe-Almanca)*. trans. Aziz Yardımlı. İstanbul: İdea Yayınevi, 2006.
- Jackson, M. *Transformative Learning for a New Worldview: Learning to Think Differently*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 1st Ed., 2008.
- Jaspers, Karl. *The Origin and Goal of History*. trans. Michael Bullock. Abingdon and New York: Routledge, 2010.
- Kaemingk, Matthew. *Christian Hospitality and Muslim Immigration in an Age of Fear*. Michigan: William B. Eerdsman's Publishing Company, 2018.
- Kalın, İbrahim. "Dünya Görüşü, Varlık Tasavvuru ve Düzen Fikri: Medeniyet Kavramına Giriş". *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* 15/29 (2010), 1–61.
- Kärkkäinen, Veli-Matti. "The Pentecostal Understanding of Mission". *Pentecostal Mission and Global Christianity*. UK: Regnum Books International, 2014.
- Katzenstein, Peter J. (ed.). *Uncertainty and Its Discontents: Worldviews in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2022.
- Kirk, J. Andrew. "The Confusion of Epistemology in the West and Christian Mission". *Tyndale Bulletin* 55/1 (2004).
- Kirk, J. Andrew. *The Future of Reason, Science and Faith: Following Modernity and Post-Modernity*. Aldershot: Ashgate Publishing, 2007.

- Kuyper, Abraham. *Calvinism: Six Lectures Delivered in the Theological Seminary at Princeton*. New York, Chicago, Toronto: Fleming H. Revell Company, 1898.
- Land, Steven J. *Pentecostal Spirituality: A Passion for the Kingdom*. London & New York: Sheffield Academic Press, 2003.
- Ma, Julie C. - Ma, Wonsuk. *Mission in the Spirit: Towards a Pentecostal/Charismatic Missiology*. Oxford: Regnum Books International, 2010.
- Mazlish, Bruce. *Civilization and Its Contents*. Stanford, California: Stanford University Press, 2004.
- Meriç, Cemil. *Umrandan Uygarlığa*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1st Ed., 1996.
- Moreau, A. Scott, Gary R. Corwin ve Gary B. McGee. *Introducing World Missions: A Biblical, Historical, and Practical Survey*. Grand Rapids, MI: Baker Academic, 2. bs., 2015.
- Naugle, David K. *Worldview: The History of a Concept*. Grand Rapids, Michigan, Cambridge, UK: William B. Eerdsman's Publishing Company, 2002.
- Osler, Margaret J. - Farber, Paul Lawrence. *Religion, Science, and Worldview: Essays in Honor of Richard S. Westfall*. Cambridge, London, New York, New Rochelle, Melbourne: Cambridge University Press, 1985.
- Pearcey, Nancy - Thaxton, Charles B. *The Soul of Science: Christian Faith and Natural Philosophy*. Wheaton, Illinois: Crossway Books, 1994.
- Plantinga, Alvin. *Warranted Christian Belief*. New York: Oxford University Press, 2000.
- Saalmann, Gernot. "The Epistemological Foundations of Scientific Knowledge". *Transcience* 11/2 (2020), 106–122.
- Said, Edward W. *Şarkiyatçılık: Batı'nın Şark Anlayışları*. trans. Berna Ülner. İstanbul: Metis, 7th Ed., 1999.
- Scott, David W. - Stephens, Darryl W. *The Practice of Mission in Global Methodism: Emerging Trends From Everywhere to Everywhere*. London: Routledge, 2021.
- Sire, James W. *Naming the Elephant: Worldview as a Concept*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2004.
- Tarnas, Richard. *Passion of the Western Mind: Understanding the Ideas That Have Shaped Our World View*. London: Pimlico, 2010.
- Topcan, Özlem. "Batı Medeniyeti Gölgesinde Ötekilerin İnşası". *Türk Dünyası Araştırmaları* 126/249 (2020), 347–368.
- Topcan, Özlem. "Çatışan Dünya Görüşleri: Protestan Evanjelik Hristiyanlığın Ayrışması". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 23/1 (June 30, 2023), 188–205. <https://doi.org/10.30627/cuilah.1281268>
- Topcan, Özlem. "Pentekostal Hristiyanlığın Misyon Algısı: Teorik Bir İnceleme". *Dinlerin Kapsamı ve Misyonerlik I*. ed. Canan Seyfeli - Mehmet Deri. İstanbul: Kitâbî Yayınları, 2024.
- Vidal, Clement. *The Beginning and the End: The Meaning of Life in a Cosmological Perspective*. Cham: Springer International Publishing, 2014.
- Webb, Eugene. *Worldview and Mind: Religious Thought and Psychological Development*. Columbia, Missouri: University of Missouri Press, 2009.
- Werther, David - Mark D. Linville (eds.). *Philosophy and the Christian Worldview: Analysis, Assessment and Development*. New York: Continuum, 2012.
- West, David. *An Introduction to Continental Philosophy*. Cambridge: Polity Press, 1996.
- Wittgenstein, Ludwig. *Tractatus Logico-Philosophicus*. trans. D. F. Pears - B. F. McGuinness. London and New York: Routledge, 2002.